

'ZO'N LAATSTE AVONDMAAL IS VOORAL EEN TROOST VOOR DE ACHTERBLIJVERS. OM ELKAAR NOG TE KUNNEN ZEGGEN DAT HET GOED WAS'

Het Laatste Avondmaal

Achterblijven is moeilijker dan weggaan

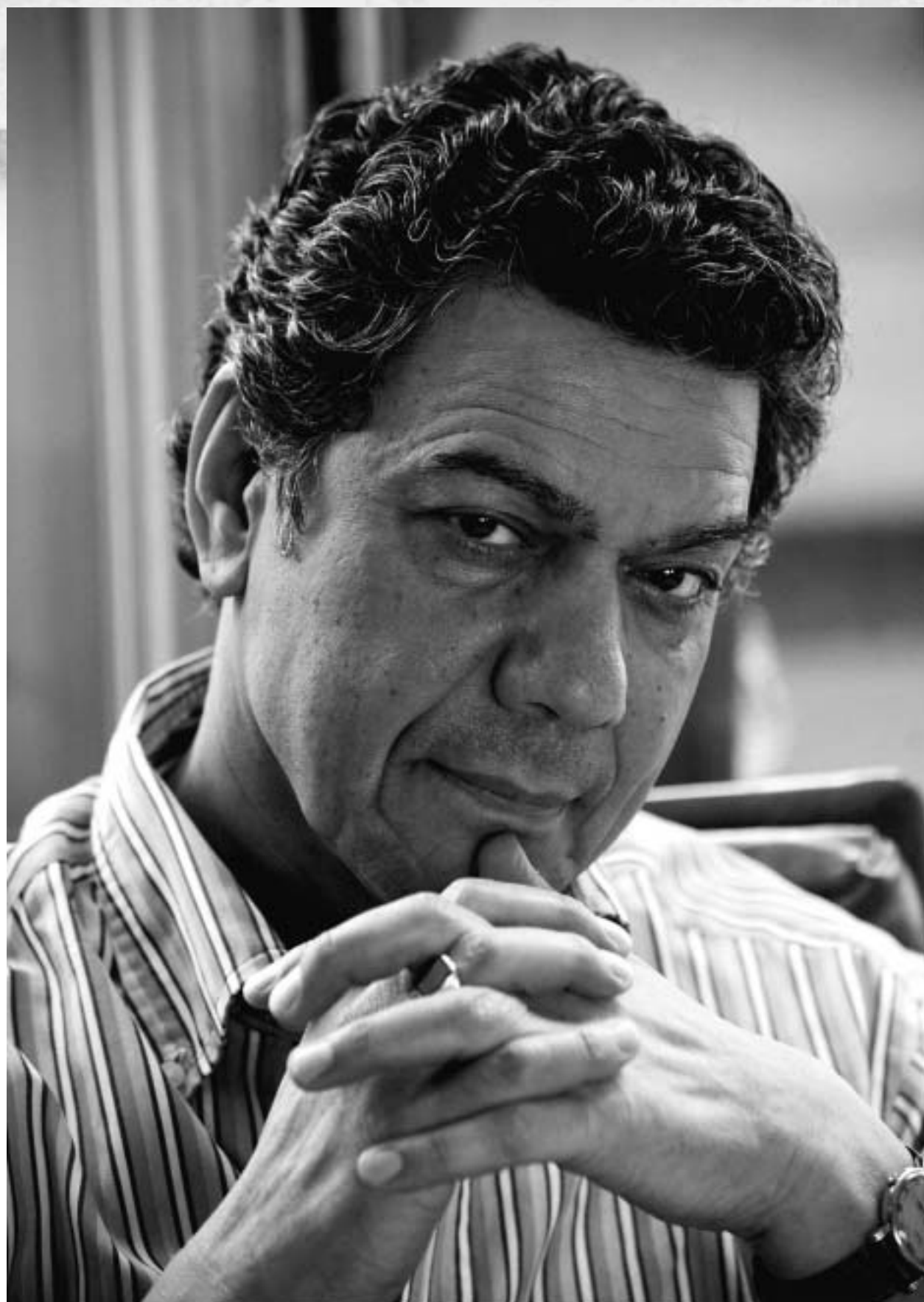
Pasen nadert. Aan de vooravond van het feest wordt het Laatste Avondmaal herdacht. In het besef dat zijn einde naderde, nam Jezus daar afscheid van zijn vrienden. In een serie interviews vragen we aansprekende landgenoten naar hun idee over hun eigen Laatste Avondmaal. Stel dat ze weten dat hun einde nadert, wie zouden ze dan aan tafel vragen? Vandaag: Frank Sanders.

Nee, niet in de kamer. Daar zaten we vorig jaar, bij het laatste interview met zijn partner Jos Brink. In de keuken dan maar. Maar Jos lijkt net zo goed mee te luisteren, als we over hem praten. Het gaat over het gemis. Over de leegte. En hoe hij zijn eigen afscheid wil aankleden. Maar ook over de dag dat hij Jos weer terug zal zien. Ooit. Waar dat dan ook zijn mag. „Ik denk dat we dan meteen weer samen van alles gaan regelen.” Frank Sanders (1946) groeide op in Amsterdam. Hij heeft een broer die negen jaar ouder is. Zijn vader was zeeman, zijn ouders scheidden toen hij nog jong was. Hij volgde de voorloper van de Kleinkunstakademie en vormde daarna met Jos Brink de kern van het cabaret Tekstpiement. Ook thuis werden ze partners. Vanaf 1979 produceerden ze grote musicals, waarbij de tv-bekendheid van Jos Brink als een magneet werkte voor een groot publiek. Tien jaar geleden begon Frank Sanders zijn eigen opleiding voor musicaltheater. „Dat werk is nu mijnouvast. Een rooster en een agenda geven richting aan mijn dagen.” De naam van Jos staat nog op de deur, maar sinds diens overlijden in augustus vorig jaar woont Frank Sanders in zijn eentje, in hun huis in de Amsterdamse binnenstad. „Ik ben alleen, maar in mijn hoofd is hij toch steeds bij me. Zelfs als hij stil in een hoekje zat, was hij altijd zo aanwezig. Daardoor lijkt hij hier altijd nog rond te lopen.” Eigenlijk heeft Frank Sanders al een

voorafje van zijn Laatste Avondmaal gehad. Die ene avond, in 1997. Nadat artsen longkanker bij hem hadden geconstateerd, moest hij noodgedwongen stoppen met de musical 'Zzinderella'. De voorstelling verdween uit de theaters, voor de betrokken acteurs was het voorbij. „Het was bij ons traditie om het seizoen met de hele ploeg af te sluiten met een etentje. Dat hebben we gewoon gedaan. Maar gewoon was het natuurlijk niet. Ik stond aan de vooravond van een kuur met bestralingen en chemotherapie. Ze dachten allemaal: die gaat dood. Daarom barstten ze aan tafel af en toe in snikken uit. Ze zagen het als een afscheid.” De kuur sloeg aan. Hij herstelde en stortte zich op het werk voor zijn opleiding. Maar de emoties van die avond in dat restaurant bleven hangen. „Het gaf een verdieping in het contact met de mensen om me heen.” Zo'n door het lot en door tijdsdruk gestuurde verdieping van het contact had hij met Jos ook wel willen hebben. „Maar die kans was er gewoon niet meer. Toen hij ziek werd, was het meteen zo ver heen dat de tijd en de kracht ontbraken voor een verdiepend contact. Hij gleed heel snel weg. Binnen vier weken was alles voorbij. Bijna net zo plotseling als een ongeluk.”

Gevoel

„Achteraf gezien, hadden we in de jaren ervoor nog veel meer moeten praten. Maar voor diepere gesprekken sloot hij zich meestal af. Voor hem leek het vele werken altijd een excuus om zijn gevoel maar niet te hoeven prijsgeven. Hadden we meer gepraat, had ik hem willen vragen waarom dat nou zo nodig moest. Alweer een preekbeurt, alweer een presentatie, alweer een boek. Hoe hij over de meest persoonlijke dingen dacht, las ik eerder in zijn boeken dan dat ik ze uit zijn mond hoorde. Als zijn ziel een enkele keer opening, was het al heel wat. Dan zei hij dat hij gelukkig met me was. Maar over het hoe en waarom had ik nog veel meer willen weten.” Had hij met Jos maar zo'n Laatste

Frank Sanders over wat er ook zijn mag na de dood: „Met Jos ga ik daar eerst een tijd onbedaarlijk zitten lachen, om de mensen die zich hier druk zitten te maken om allerlei onbenulligheden.”

Avondmaal gehad, zegt hij. „Ik had zo graag nóg dichterbij hem willen zijn, in die laatste fase. Want die periode stond in schril contrast met hoe hij het zelf altijd had bedoeld. In zijn rol van stervensbegeleider heeft hij anderen tot aan de poort bijgestaan, maar zelf moest hij die gang in zijn eentje maken.” Daarna draait hij het om: „Zo'n Laatste Avondmaal is vooral een troost voor de achterblijvers. Om elkaar nog te kunnen zeggen dat het goed was, en om elkaar een hart onder de riem te steken. Want achterblijven is moeilijker dan weggaan.”

Of hij zijn eigen Laatste Avondmaal mag uitsmeren over verschillende avonden. Vanwege die behoefte om te praten. „Ik zou het liefste kleine groepjes om me heen willen hebben. Hooguit drie, vier mensen per avond. En dan groepjes die ook iets met elkaar hebben, zodat het gesprek niet verzandt in algemeneheden.” Die ontmoetingen zijn gewoon bij hem thuis. Over de keuze van de maaltijd en het koken zelf maakt hij zich niet druk. „Ik zou een restaurant gewoon wat lekkers laten brengen.” Op de avond met zijn broer en zijn

schoonzus wil hij praten over hun jeugd, vroeger thuis. En over hun moeder, die het in haar eentje moest zien te klaren. Met een paar collega's wil hij het op een andere avond hebben over theater, toen en nu. De volgende dag komen er een paar intieme collega's van zijn eigen Frank Sanders Akademie. „Ik hoop dat ze doorgaan, mocht ik er op een dag niet meer zijn. Gelukkig zijn er al een paar afgestudeerden die mijn visie op het vak uitdragen. Mocht het onverhoopt misgaan, hebben we met dat groepje in ieder geval al iets bereikt. Ook al zijn het misschien maar

rimpels in een plas.” De laatste avond is voor een paar goede vrienden. Om samen de balans op te maken, van het leven. Een positieve balans, vindt hij. „Veel van mijn dromen zijn uitgekomen. Kijk eens wat ik allemaal heb mogen meemaken. En dat voor een homoseksuele jongen uit een gebroken gezin uit het sobere Amsterdam-West. Het begin had alles om een achterstand op te lopen, maar ik ben niks tekort gekomen. Ik heb er ook voor geknokt. Zeker in de tijd dat we de grote musicals deden, was het keihard werken. Maar het is gelukt ook. Ik hoop dat mijn omgeving er een les uit haalt voor hun kinderen. Een les van: volg je hart, doe waar je goed in bent en probeer daarin zo onafhankelijk mogelijk te zijn.” Om jonge mensen aan te moedigen op hun artistieke weg, richtte hij pas geleden een fonds op. Er zit geld in dat Jos en hij verdienden, op het toneel. Het fonds keert straks jaarlijks prijzen uit aan jonge theater talenten voor en achter de schermen. „Want ook al hebben we geen kinderen, toch hebben we de behoefte om iets na te laten.”

Frank Sanders over het weerzien met Jos Brink

Zielen

Het voelt alsof Jos het hele gesprek meeluistert. En mee knikt, als het over hem gaat. Steeds lijkt hij erbij te zijn. Het huis, de inrichting: het was zijn keuze. De kopjes waaruit we drinken, heeft hij gekocht. In alles wat je hier aanraakt, raak je 35 jaar samen. Als het voor Frank allemaal voorbij is, wil hij graag bij Jos worden begraven. Opnieuw bij elkaar. En dan? Is er dan nog iets? „Ik geloof niet in God, maar wel in een eeuwig zijn. Ik heb het idee dat we elkaar daar allemaal weer tegenkomen: Jos en andere verwante zielen. Mijn vader en mijn moeder, bijvoorbeeld. Niet dat we daar allemaal samen op een terras zitten, ik zie geen afgebakende omgeving of tastbare situatie. Maar ik denk wel dat we weer met elkaar worden verbonden, in een soort vrije oneindigheid.”

Onbenulligheden

„Met Jos ga ik daar eerst een tijd onbedaarlijk zitten lachen, om de mensen die zich hier druk zitten te maken om allerlei onbenulligheden. Want daar konden we samen altijd enorm veel plezier aan beleven. Ik denk dat we daarna meteen weer samen van alles gaan regelen. Net zoals we dat gewend waren. Zó waren we het gelukkigste.”

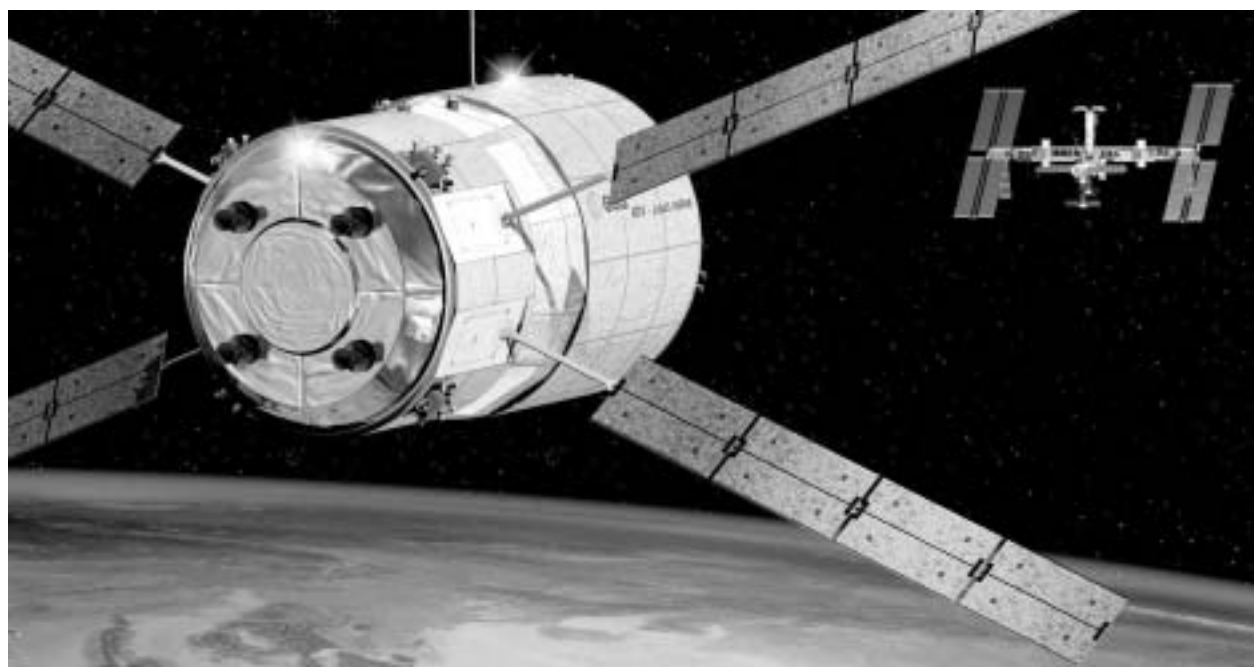
JAN VRIEND

Onbemande 'ruimtevrachtwagen' ESA als betaling in natura

Vrachtwagen, sleepboot en vuilnisemmer in één, zo valt het nieuwe Europese ruimteschip ATV het beste te typeren. Morgen wordt het gelanceerd, richting internationaal ruimtestation ISS.

„Naast het ruimtelaboratorium Columbus is ATV de kernbijdrage van Europa aan het internationale ruimtestation ISS”, zegt Robert Veldhuyzen, hoofd van de afdeling Bemande Ruimtevaart van het Europese ruimtevaartcentrum ESTEC in Noordwijk. Vorige maand koppelde het onderzoekslaboratorium Columbus vast aan het ISS en nu is het de beurt aan het Automated Transfer Vehicle (ATV), een onbemande 'ruimtevrachtwagen' die per vlucht zes ton aan voedsel en andere voorraden bij het ISS kan afleveren.

De eerste ATV, vernoemd naar de Franse schrijver en grondlegger van de moderne sciencefiction Jules Verne, wordt morgenochtend vroeg met een Ariane 5-raket de ruimte in ge-

De ATV Jules Verne kan per vlucht zes ton aan voedsel en andere voorraden bij het ruimtestation ISS afleveren. FOTO ESA

schoten vanaf de lanceerbasis Kourou in Frans Guyana. Momenteel verzorgen de Amerikaanse spaceshuttle en het onbemande Russische

vrachtschip Progress de bevoorrading van ISS. Volgend jaar komt ook het Japanse vrachtschip HTV in actie. Wat voegt ATV daar nog aan toe?

Veldhuyzen: „Met uitzondering van de spaceshuttle is de Europese ATV het meest flexibele vrachtschip. Zo kan het drie keer zoveel vracht ver-

voeren als Progress. Ook beschikt het Europese ruimteschip over een automatisch werkend koppelingssysteem waarmee het zelfstandig aan het ruimtestation kan aanleggen. De kleinere Japanse HTV daarentegen heeft bij het aankoppelen altijd hulp nodig van de robotarm van het ISS. Daarnaast fungeert de ATV ook als sleepboot. Vastgekoppeld aan ISS kan het zijn vier krachtige hoofdmotoren ontsteken en zo het ruimtestation in een hogere baan tillen.” Het ISS draait zijn baantjes op 400 kilometer boven de aarde maar ondervindt wrijving van de aardse dampkring. Daardoor verliest het ruimtestation gestaag aan hoogte en zonder regelmatige 'zetjes' naar boven zou het 230 ton zware gevaarte al gauw naar beneden storten. Zes maanden lang blijft ATV vastgekoppeld aan ISS en dient ondertussen als opslagplaats voor afval. Dan maakt Jules Verne zich los, zet zijn remkrachten in werking en verbrandt met lading in de atmosfeer. De cilindervormige ATV meet 10 bij 4,5 meter en bestaat uit een voortstuwingssysteem en opslagruimte voor de vracht. Naast tanks voor water, zuurstof en brandstof bevat het ruim ook speciale rekken waarin weten-

schappelijke experimenten veilig geïnstalleerd kunnen worden. Na de lancering van Jules Verne neemt de vluchtleiding in het Franse Toulouse ruim de tijd om met het ruimteschip verschillende vliegmanoeuvres uit te testen, waaronder een 'dans' rondom het ISS. Ook moet Jules Verne wachten op het vertrek van het ruimteveer Endeavour dat tot 24 maart vastgekoppeld zit aan het ruimtestation en daarom arriveert het Europese vrachtschip pas aan het eind van de maand bij het ISS.

Heldere vuurbal

Begin april meert Jules Verne aan, onder het toezicht van de drie astronauten aan boord van het ISS. De ATV wordt van zijn kostbare lading ontdaan en vervolgens geleidelijk aan volgestouwd met afval. Geregeld laat het vrachtschip zijn hoofdmotoren even branden om het ISS naar een hogere baan te sturen. Uiterlijk in oktober eindigt de ATM-missie als heldere vuurbal ergens boven de Stille Oceaan. Maar eerst wacht ESA nerveus af of Jules Verne wel op tijd vertrekt. Eerder werd de lancering tot vier keer toe uitgesteld door problemen met

de besturingssoftware. „En het vastkoppelen aan het ISS brengt extra strenge veiligheidsseisen met zich mee. Bovendien meert ATV aan de Russische Zvezda-module van het ruimtestation aan en de Russen doen veel dingen in de ruimte op hun eigen manier. Dat maakt het er niet eenvoudiger op.” Na Jules Verne volgen tot 2013 nog vier missies. „Met in totaal vijf ATV-vluchten voldoet de Europese ruimtevaartorganisatie ESA aan zijn verplichtingen tegenover zijn Amerikaanse tegenhanger NASA”, legt Robert Veldhuyzen uit. „Het Europese aandeel in het ISS bedraagt 8,3 procent en bestaat voornamelijk uit de Columbus-onderzoeksmodule. De energie en andere voorzieningen om Columbus draaiende te houden, worden grotendeels door de Amerikanen geleverd. ESA moet daarvoor betalen en met NASA is overeengekomen dat Europa dit met ATV-vluchten in natura doet. Of er later nog meer ATV's zullen vliegen, hangt af van de toekomst van het ISS. Het ruimtestation nadert in 2010 zijn voltooiing, maar hoe lang het daarna nog in bedrijf blijft is onzeker.”

SERVÉ VAESSEN